

Oorlogseconomie

'Tussen twee vuren' noemden wij dit hoofdstuk. Wij schetsten de pressie die in het kader van de economische oorlogvoering van Duitse en van Geallieerde zijde op onze regering uitgeoefend werd, wij schetsten de verliezen die de scheepvaart leed. Aan dat alles mag men niet de conclusie verbinden dat onze gehele volkshuishouding reeds in de neutraliteitsperiode ernstig in het gedrang kwam. Dat viel mee. Aanvankelijk was er bij het kopend publiek wel sprake van enige acute beduchtheid voor spoedige schaarste en duurte. Het hamsteren van verbruiksartikelen voor dagelijkse consumptie werd evenwel door de regering tegengegaan, gebruiksartikelen met langere levensduur daarentegen, kleding, schoeisel en huisraad bijvoorbeeld, werden in de eerste weken na het uitbreken van de oorlog belangrijk meer gekocht dan tevoren: in de laatste week van september bereikten de omzetten in de winkels een peil dat meer dan 70% boven dat van de overeenkomstige week in 1937 lag, maar eind november lag het alweer bijna 10% beneden het peil van twee jaar tevoren.¹ De paniek die zich in augustus '14 voorgedaan had, bleef uit. Toen had men de beurs en de banken korte tijd mochten sluiten – dat laatste omdat duizenden verontruste mensen hun bankbiljetten wilden inwisselen tegen baar geld.

Dit uitblijven van de 'veelszins onbeheerste reacties' uit '14 werd door de minister van economische zaken, mr. Steenberghe, in zijn eerste *Nota over de economische verdediging van de Nederlandse volkshuishouding* (welke medio december aan de Staten-Generaal aangeboden werd) aan twee factoren toegeschreven: men was ditmaal door het uitbreken van de oorlog minder verrast geweest en de regering had lang tevoren de nodige voorbereidingen kunnen treffen zodat zij op korter termijn en met minder weerstand de economische verdedigingsmaatregelen in werking had kunnen stellen.²

Wat die voorbereidingen betreft, kon, vooral op de sectoren van landbouw en veeteelt, in hoge mate geprofiteerd worden van het crisisapparaat dat sinds het begin van de jaren '30 als uitvloeisel van de diepe crisis in het leven geroepen was. Aan beide sectoren was men er herfst '39 al een kleine tien jaar aan gewend dat het de overheid was die bepaalde, wat en hoeveel geproduceerd moest worden en die de prijzen vaststelde. Het was duidelijk dat dit systeem, naarmate de oorlog langer zou duren, tot meer sectoren van het economisch leven uitgebreid zou moeten worden. Veel grond- en hulpstoffen zouden schaars worden, de economisch-zwakke producenten

¹ *Nota econom. verded.* I, p. 7.   ² A.v., p. 5.